

8. МПДА. Записано 16.02.2016 р. в м. Переяслав-Хмельницький від Сулими Параски Василівни, 1906 р. н., уродженки с. Андруші Переяслав-Хм. р-ну Київської обл.

9. МПДА. Записано 18.12.2015 р. м. Переяслав-Хмельницький від Захарченко Тетяни Павлівни, 1942 р. н.

Маслюк О.Г.

аспірант,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КИЇВСЬКОГО ТЕАТРУ ОПЕРИ ТА БАЛЕТУ В 1944-1945 РР.

Після звільнення території України після Другої світової війни не завжди вистачало кваліфікованих кадрів для нормального функціонування культурно-мистецьких закладів. Київський театр опери та балету не був винятком, але мав свої особливості в формуванні колективу в 1944-1945 рр.

Тривалий час до відновлення роботи в приміщенні ще невідремонтованого Київського оперного театру гастролював Харківський драматичний театр імені Т.Г. Шевченка. Оперний театр ще перебував у Іркутську. Проблемою для керівництва театру було недостатня кількість творчих працівників та низька заробітна плата. Тому керівництво театру планувало поповнити необхідну кількість працівників за допомогою Київського українського музичного театру, в якому на той момент працювало 55 артистів хору, 50 працівників оркестру, 40 артистів балету. Але за рішенням РНК УРСР музичний театр переводили в приміщення театру російської драми, тому що Харківський драматичний театр імені Т.Г. Шевченка орендував приміщення оперного театру. Приміщення театру імені Лесі Українки було непридатне для оперних постановок. Тому керівництво Київського театру опери та балету намагалися опротестувати рішення уряду УРСР. В листі до РНК УРСР від 12 березня 1944 р. заступник директора театру просив керівництво країни, щоб музичний театр залишився в приміщенні Київського театру опери та балету, а Харківський

драматичний театр імені Т.Г. Шевченка був переведений в приміщення театру імені Лесі Українки [2, арк. 4].

Цікавою історія з кадрами в Київському українському музичному театрі, який складався з кадрів оперного театру, який діяв в роки німецької окупації м. Києва. Всього станом на 25 листопада 1943 р. адміністративно-управлінський персонал складав 15 осіб, художньо-керівна група – 16. Також в закладі працювало 22 артистів-солістів, 10 артистів оперети, 64 артистів хору, 48 артистів оркестру, 22 артистів балету, 10 стажерів балету і 2 артистів міманса [5, арк. 27-31 зв.]. Але протягом 1943-першої половини 1944 р. творчий склад театру неодноразово змінювався. Згідно списку співробітників театру від 15 грудня 1945 р. в роки окупації в оперному театрі працювало 11 осіб художньо-керівного персоналу, 16 артистів-солістів, 2 артиста оперети, 56 артистів хору, 29 артистів оркестру, 17 артистів балету. Багато митців, які працювали під час окупації в оперному театрі, були на роботі в даному закладі і до радянсько-німецької війни. Наприклад, з 56 артистів оркестру 24 особи були працівниками Київського оперного театру до окупації Києва [5, арк. 73-78]. Перед поверненням Київського оперного театру з евакуації до рідного міста багатьох артистів Київського музичного театру було звільнено. З закладу звільнили 9 артистів-солістів, а 7 артистів-солістів перевели до іншого мистецького закладу. Також звільнили 10 артистів оперети, 6 артистів оркестру, 5 артистів хору, 3 стажерів балету, 4 артистів міманса і одного артиста балету. Було переведено в інші заклади культури 5 артистів оперети, 5 артистів оркестру і 1 артистів балету [6, арк. 26-30]. Багато артистів, які перебували під нацистською окупацією і працювали в Київській опері в той час, продовжували працювати в Київському театрі опери та балету після повернення театру з Іркутська. Але національний склад Київського музичного театру і Київського оперного театру відрізнявся, хоча багато артистів музичного театру перейшли працювати в оперу. Наприклад, станом на 15 грудня 1943 р. більшість творчого персоналу становили українці. Серед 66 артистів хору було 17 росіян, 2 поляки і 1 вірмен, решту склали представники української національності [5, арк. 74-75^a]. Лише серед артистів оркестру українці поступалися представникам інших національностей. З 47 осіб в театрі працювали 18 українців, 22 росіяни, 3 поляки, 1 чех і 1 єврей, який під час окупації працював в оперному театрі [5, арк. 75^a-75]. В 1945 р. частка українців серед творчого персоналу зменшилася. Була низькою частка українців

серед художньо-керівного складу оперного театру. Там працювало 12 росіян, 12 євреїв, 3 представники інших національностей і лише 18 українців. Також поступалися українці іншим національностям в оркестрі. В цій сфері діяльності з 93 осіб трохи більше половини становили представники єврейської національності (47 осіб). Крім цього, в оркестрі працювало 16 росіян, 1 чех і 1 представниця татарської національності. Кількість людей, які працювали в закладі під окупацією, в Київському театрі опери та балету в 1945 р. була невисокою, адже повернулися евакуйовані працівники. Балет складався переважно з артистів російської національності. З 77 працівників балету 44 були представниками російської національності, 11 – єврейської. 20 працівників балету вважали себе українцями. Наприклад, з 57 артистів-солістів оперного театру 29 працювали в даному театрі в Іркутську, а 9 – в опері в Києві. Серед 86 артистів хору співвідношення працівників театру, які перебували в евакуації і під окупацією, становило 30 і 28 артистів, а працівників оркестру – 35 і 20 артистів відповідно [7, арк. 1-19]. Але це не означає, що в даному закладі працювали лише митці з Київського оперного театру, які перебували в Іркутську чи Києві в роки. Можна з впевненістю сказати, що колектив Київський театр опери та балету був багатонаціональним.

Згідно звіту про роботу оперного театру за 1944 р. було заплановано, що колектив театру буде становити 751 осіб, серед яких 52 осіб було працівниками художньо-керівного персоналу, 384 – художнього персоналу, 156 – художньо-технічного персоналу, 126 – господарсько-технічного персоналу, 33 – адміністративно-управлінського персоналу. Натомість, ситуація була зовсім інакшою. В театрі була нестача кваліфікованих кадрів. Всього в кінці 1944 р. працювало 574 особи: художньо-керівний персонал становив 39 осіб, художній – 281, художньо-технічний – 126, господарсько-технічний – 101, адміністративно-управлінський – 27. Тобто не вистачало представників творчих професій: артистів, режисерів [3, арк. 12]. Як повідомлялося в наказі Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР від 22 березня 1945 р., колектив театру був недоукомплектований на 20-25% [3, арк. 50]. За 1945 р. чисельність працівників культурно-мистецького закладу зроста на 150 осіб і становила 724 осіб, хоча було заплановано укомплектувати персонал театру до 825 осіб. Все-таки вдалося покращити ситуацію з художнім персоналом, який був набраний на 95%. Чисельність художніх працівників становила 349 осіб. Також вдалося набрати 49 працівників

художньо-керівного персоналу, 124 господарсько-технічних робітників і 26 управлінців, хоча планувалося набрати 57, 145 і 39 осіб відповідно. Тобто недобір коливався в розмірі 5-15%. Це зрозуміло, що позитивно вплинуло на творчу роботу театру. Натомість, художньо-технічний персонал був набраний в кількості 166 осіб, що становило 76% від запланованих (218 осіб) [4, арк. 42-43].

Тому, щоб встигати за роботою творчих працівників і дотримуватися затвердженого виробничого плану, художньо-технічний персонал змушений був працювати позанормовано. Наприклад, згідно протоколу оргбюро профспілки мистецтв УРСР від 26 вересня 1945 р. цех робітників був укомплектований лише на 27,5%. При затвердженому штатові в кількості 40 осіб працювало в закладі лише 11 осіб. Тому робітники сцени змушені були працювати позанормовано. Наприклад, з 1 по 24 вересня 1945 р. робітники цеху сцени працювали по 12,5 год, а в окремі дні (2,6, 15 вересня того ж року) – по 14 годин на добу. Дирекція не завжди надавала цих працівникам щотижневий вихідний, тому в вересні 1945 р. замість 4 днів вихідних було лише 2 дні. Крім того, керівництво закладу не погоджувала позанормовану роботу з профспілкою, а місцевий комітет профспілки мовчазно погоджувалася з порушенням трудового законодавства. Тому Оргбюро профспілки працівників мистецтв УРСР попередило дирекцію оперного театру про можливу кримінальну відповідальність за порушення трудового законодавства. Також Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР було запропоновано допомогти укомплектувати штат цеху робітників цеху. Також пропонувалося Комітету покращити житлово-побутові умови працівників і створити короткотермінові курси для підготовки даних кадрів [8, арк. 1-1 зв.].

Діячі мистецтв, які працювали на окупованій нацистами території, могли зіткнутися з проблемами після звільнення України. На даному ґрунті виникали конфлікти між творчими працівниками театру. Фактично після війни працювати в театрі Б. Гмиря почав за ініціативи М.С. Хрушова. У своїх спогадах голова РНК УРСР написав: «Я зі Сталіним говорив, мовляв, начебто нам визначити наше ставлення до Гмирі, він артист і дуже хороший артист. Я його не знав – але, по-моєму, він консерваторію закінчив в 1938 чи навіть в 1939 році. Я кажу: «Ми б хотіли його залишити в Київській опері (а він співав в Харкові до війни), але навіть будуть очікуватися великі заперечення зі сторони Івана Сергійовича Паторжинського». Й. Сталін погодився з думкою голови РНК УРСР [1, с. 251]. Про своє життя в окупації і про намагання німецької влади відправити його в Берлін писав у листі до

М. Хрущова. Оперний співак дякував голові уряду за його позицію: «В 3 годині ночі 26 березня Кам'янець-Подільський було звільнено нашими військами. Всі ці дні мене підтримувала думка, що я маю за що боротися, і в цій боротьбі, як світоч, були Ваші слова «Гмиря буде з нами» [1, с. 244]. До Б. Гмирі упереджено ставився художній керівник М. Смолич. В спогадах він негативно ставився до його гастролів по окупованій території [9, арк. 268 зв. – 269].

Представники республіканського НКВС перевіряли діяльність митців, які перебували в окупації. Про схожу перевірку говорить і художній керівник Київського оперного театру. Художній керівник М. Смолич згадує: «Ми домовилися з представниками НКВС, що я буду їм представляти списки осіб з хору і оркестру, яких я маю намір включити в штат театру, і в цих списках, проти небажаних вони будуть ставити «галочки». Виявилось, що для цього репресивного органу більшість запропонованих людей «небажані». Тому М. Смолич змушений був звернутися до «вищого керівництва» за допомогою [9, арк. 267 зв.].

Отже, частина кваліфікованих кадрів Київського оперного театру була евакуйована до Іркутська, а частина працівників залишилася в окупованому нацистами Києві. Після звільнення Києва в приміщенні оперного театру деякий час працював Київський музичний театр. В ньому знаходилися багато митців, які працювали в оперному театрі окупаційного Києва. Після повернення театру до Києва в Київському театрі опери та балету ім. Т.Г. Шевченка не вистачало кваліфікованих кадрів. В 1945 р. виник кадровий голод серед художньо-технічного персоналу. Тому персонал змушений був працювати позанормовано. Працівників, які перебували на окупованій території, перевіряли силові органи держави.

Список використаних джерел:

1. Гмыря Б. Р. Дневники. Щоденники, 1936-1969. Харьков: Фолио, 2010.
2. ЦДАМЛМ України. Ф. 573. Оп. 1. Спр. 25. 121 арк.
3. ЦДАМЛМ України. Ф. 573. Оп. 1. Спр. 30. 59 арк.
4. ЦДАМЛМ України. Ф. 573. Оп. 1. Спр. 40. 53 арк.
5. ЦДАМЛМ України. Ф. 573. Оп. 2. Спр. 1. 78 арк.
6. ЦДАМЛМ України. Ф. 573. Оп. 2. Спр. 2. 30 арк.
7. ЦДАМЛМ України. Ф. 573. Оп. 2. Спр. 3. 38 арк.
8. ЦДАМЛМ України. Ф. 573. Оп. 3. Спр. 1. 8 арк.
9. ЦДАМЛМ України. Ф. 71. Оп. 1. Спр. 20. 397 арк.